

DE VLUCHT

Lucknow

Bijna drie meter hoog was de stenen muur rondom de ‘Military Prison & Detention Barracks’ in Lucknow, een hermetisch gesloten rechthoek die alleen aan de voorzijde werd onderbroken door de enige toegang tot het gevangenis-complex: een poort met dubbele deuren. Van de poort voerde een verharde weg, aan één zijde gemarkeerd door een rij enkele bomen, rechtstreeks naar het administratiegebouw. Daar bevonden zich de kantoren van de Britse commandant en zijn personeel. Rondom dit centrum waren de vier barakken gegroepeerd.

Met de rug naar de poort gezien, lag aan de linkerzijde een voetbalveld, waar meer op werd geëxerceerd dan gevoetbald. Op het andere open gedeelte, uiterst rechts van de ingang, waren tuinen voor eigen gebruik aangelegd. De barakken hadden elk in de lengterichting twee rijen cellen met een gang in het midden. Burck en Kelder verbleven in dezelfde barak, maar waren enkele cellen van elkaar verwijderd. De Lyon zat in de barak die het dichtst bij de poort was gelegen.

In de militaire gevangenis in Lucknow waren er naast Engelse ook Italiaanse militairen, die in Noord-Afrika gevangen waren genomen. Na de overgave van Italië had de Britse leiding ze voor de keus gesteld: als chauffeur, vrachtwagenbestuurder of een soortgelijke functie in dienst treden van het Engelse leger, of krijgsgevangene blijven.

‘Het eten was slecht,’ herinnerde Harry Kelder zich, ‘en het was vooral weinig. ’s Morgens kregen we een stuk brood, ’s middags een onduidelijk prutje en ’s avonds een pannetje soep, waarin wat blaadjes kool en darmafval waren verwerkt. Als een levend lijk kwam ik in 1946 in Leeuwarden aan. Daar moest de gevangenisarts mij extra voedsel voorschrijven omdat ik hongeroedeem had. We hadden geen Japanse of Duitse bewakers nodig om zo mager te worden.’

In *Het vergeten squadron* van Wittert van Hoogland wordt beschreven hoe één van de drie gevangenen in Lucknow als ‘een kameel’ in cirkels rond een graanmolen moet draaien.¹ Kelder ontkende dit verhaal met kracht: ‘Onze gevangenis had niet eens een graanmolen.’

Tijdens hun gevangenschap in Lucknow kregen de drie vliegers maar van twee Nederlanders bezoek: pastoor Bruno en fiscaal Vermeer. De

eerste was altijd welkom, de laatste niet.

Kelder: 'Op een morgen kwam Vermeer de *workshop* binnen, terwijl iedereen zich concentreerde op zijn karweitje of speciaal werkstukje. Vermeer zette de handen in de zijden en nam ons zwijgend op. Het was een vernederende ervaring. Voordat ik goed en wel besepte wat er met me gebeurde, verscheen er een rood waas voor mijn ogen. Ik sprong op hem af en mijn handen vlogen om zijn keel. Medegevangenen wisten mij tijdig vast te grijpen, waarna ik machteloos begon te schreeuwen.' Die opvlieging kostte Kelder drie dagen eenzame opsluiting.

De vlootaalmoezenier, pastoor Bruno, was de enige schakel van de drie gevangenen met de buitenwereld. Bruno was in 1944 langdurig in Australië, en bezocht de gevangenen voor het laatst in 1945. Hij schreef hierover het volgende in zijn dagboek:

'Colombo, 1945.

17 februari: Eindelijk in Lucknow. Bezoek aan de Milit. Prison. Ik heb ze direct alle drie kunnen spreken; ja, het pakte mij heel erg aan en ik weet niet hoe ik mij er al die dagen door zal moeten slaan. Moge het hen en mij heilzaam zijn.

De Lyon had mij dus geschreven met Kerstmis. Het is mogelijk maar misschien was de brief in de machtige handen gevallen van de marine. In elk geval kunnen ze hun hart nu eens uitstorten. Dat bezoek van de fiscaal doet meer kwaad dan goed. Ik zal daar eens met de commandant Mr. Whittaker over spreken.

De Lyon is dezelfde nerveuze jonge man; die gaat er onder door van wanhoop als hij niet veel en veel bidt.

Kelder heeft een gelukkiger temperament en Burck is nu blijkbaar na tweeëneuhalf maand strenge cellulaire opsluiting! – geen kleinigheid – in de keuken terecht gekomen en geniet ook enkele voordelen als muziek maken voor de mensen.

Maar ze blijven bij hun idee: wij zijn absoluut onrechtvaardig gestraft en de getuigen kunnen – eventueel moeten – dat bevestigen.

18 februari: Bezoek aan de prisoners. Zij zijn wel blij, maar down. De Lyon is weer de kluts kwijt en Kelder is totaal verbitterd.

20 februari: 's Morgens elke gestrafte gesproken. Jammer, dat ze zelfs onder elkaar nog niet bevriend zijn en dan die vreemde houding van B. Altoos hebben mensen die druk doen en daarbij veel opscheppen de schijn tegen zich. De L. is verreweg de onschuldigste van de drie en voelt dat ook zeer juist aan en toch waren de leden v.d. Krijgsraad hem onsympathiek. Wat is toch de menselijke gerechtigheid. Wat zullen deze heren en andere heren raar opkijken als ze zelf voor de stoel van Ons Aller Rechter komen te staan. Ik ben benieuwd wie hen daar zal verdedigen, maar ik toch zeker niet.

Hopeloos dat de fiscaal zoo tegen hen is of althans voor de zaak. Mo-

gelijk ook voor zijn en de marine! reputatie. Bij Burck is er vermoedelijk iets geweest; hij is anders en doet vreemd; maar je kunt in dergelijke omstandigheden ook moeilijk normaal blijven. Vooral dat “jachten” en “opjagen” in de cel vinden ze vreeselijk.

22 februari: Laatste bezoek: elke gestrafte apart; maar aan De Lyon een goede beurt gegeven. Het is waar wat de commander zegt: hij heeft niet genoeg zelf-controle, maar voor een jongen, die overtuigd is van zijn onschuld, is het dan ook wel een vreeselijke marteling. Jezus heb medelijden met hem.

Laatste bezoek aan allen samen. Gedurende deze de eigenaardige opmerking van Burck: waarom moest dat document nu komen.

Inderdaad de beschuldigingen speciaal die van majoor Spoor zaten elendig in elkaar en men ontkomt niet aan den indruk van “gemeenheid”.

Enfin, ik zal voor hen doen wat ik kan.’

Welke eigenaardige opmerking Burck heeft gemaakt en welk document hij bedoelde, is niet op te helderen. Ook Kelder wist hier desgevraagd geen antwoord op te geven.

Uit Bruno’s dagboek blijkt dat Burck zich maar moeilijk kon neerleggen bij de Britse discipline. Deze houding paste geheel in zijn denkpatroon. Veel later memoreerde hij in zijn apologie hoe hij ‘door een Brits militair drie maanden op water en brood in eenzame opsluiting werd gehouden, vanwege een weigering mijnerzijds, de gevangenneming in een Brits instituut te accepteren.’

Een tocht van 2200 kilometer

In Melbourne en in Colombo had Burck zich gedragen als een rustige, volgzame gevangene die door zijn bewakers als ‘voorbeeldig’ werd omschreven. Soms leek het alsof hij zijn lot in alle lijdzaamheid wilde ondergaan, in een stadium waarin hij niet minder dan de doodstraf verwachtte. In een uitbarsting van vreugde had Burck daarna zijn grote dankbaarheid aan Van Tuyll getoond, toen hij er vanaf was gekomen met levenslang. In Lucknow scheen zijn gedrag langzaam maar zeker te veranderen. Het gevoel van opluchting om de uitspraak verdween geleidelijk naar de achtergrond en maakte plaats voor starheid en eigenzinnigheid. Het dagboek van pastoor Bruno verklaart niet wat hem daartoe bewoog.

Dat Burck gedurende de eerste fase van zijn gevangenschap door de bewakers in Melbourne werd gewaardeerd, bewijst een brief die pastoor Bruno begin 1944 voor hem meenam uit Australië. Hierin schreef de eerste *constable* Charles Frost van het politiebureau in Bourke Street West het volgende aan William (Bill) Burck:

'Dear Bill,

Just a few lines to let you know that Father James Bruno called to see me at the Police Station and delivered your message. Well Bill, I cannot express my sympathy in words but I know you will understand when I say that everybody here was shocked to hear of your severe sentence. Well old son here's hoping that the war will soon be over and that when hostilities cease your sentence will be remitted and you will again be a free man and that you may be able to come to Australia and see us all and I can tell you that there always be a warm welcome for you at Bourke Street West...'²

Hoewel Kelder daar geen herinneringen aan over heeft gehouden, moet Burck voor het grootste deel van zijn gevangenschap de beschikking hebben gehad over zijn muziekinstrumenten, zoals de trompet en de klarinet. Het staat vast dat hij musiceerde in Melbourne, aan boord van de Plancius, voor de staf van de militaire gevangenis in Lucknow en bij diverse gelegenheden in de bijzondere strafgevangenis in Leeuwarden, waarnaar de gevangenen na de oorlog werden overgebracht.

Volgens zijn zuster Pauline componeerde Will Burck in Lucknow een wals die wereldfaam zou krijgen, maar waarvoor de eer en de erkenning naar iemand anders gingen. Zij vertelde:

'In die gevangenis in Lucknow schreef Will eenvoudige muziek voor bijvoorbeeld liedjes. Zo schreef hij ook een wals, waar hij bijzonder op gesteld was. Als hij een instrument had, moeten aanwezigen het hem hebben horen spelen. Zijn gezin en ik hebben dat stuk na de oorlog vaak in Duitsland gehoord, als Will genegen was dit voor ons te spelen. Ik heb die wals daar ook zelf gezien, op vergeeld papier en met vergrijsde inkt.

Na zijn invrijheidstelling en terugkomst bij zijn gezin, gaf mijn broer dikwijls muziekles aan schoolvriendjes van zijn beide kinderen Willy en Elsje. Zo liet hij ook een zekere Haddell Hatje en een vriend van deze Haddell de bewuste wals instuderen. Haddell nam het stuk mee naar huis om het goed te leren spelen.

Deze Haddell had een oom in de muziek-business.

Een paar jaar later kwam er in de V.S. een film uit die al gauw grote bekendheid kreeg, evenals het *Leitmotiv* ervan. Tot Wills ontzetting hoorde hij zijn eigen wals in die film spelen, nauwelijks gewijzigd.

In de positie waarin mijn broer verkeerde, scheef aangekeken door de gemeenschap en levend in armoede, kon hij niets ondernemen. Zelfs zijn eigen consulaat was tegen hem. Later heeft hij geprobeerd die schoolvriend van Haddell Hatje terug te vinden en hem te bewegen een getuigenis af te leggen. Familie van deze man, die intussen naar Zweden was verhuisd, meldde dat hij niets had te zeggen.

In het door Will geschreven muziekstukje had hij reeds in Lucknow een

foutje gemaakt in een van de accoorden; hetzelfde foutje bevindt zich in de bewuste song, het hoofdthema van de film "Around the world in eighty days".

'Around the world in eighty days' kreeg in 1956 een Oscar voor de beste film van het jaar. Het walsje staat op naam van de eens befaamde orkestleider Victor Young.

Eric de Lyon was de eerste die op het idee van een vlucht kwam. Zijn avontuurlijke geest zag geen gevaren of problemen en bovendien beschouwde hij zichzelf als het meest onschuldige slachtoffer van de hele Colombo-affaire. 'Hij wist niet precies waarheen,' vertelde Kelder, 'maar in elk geval zou ik mee moeten gaan.'

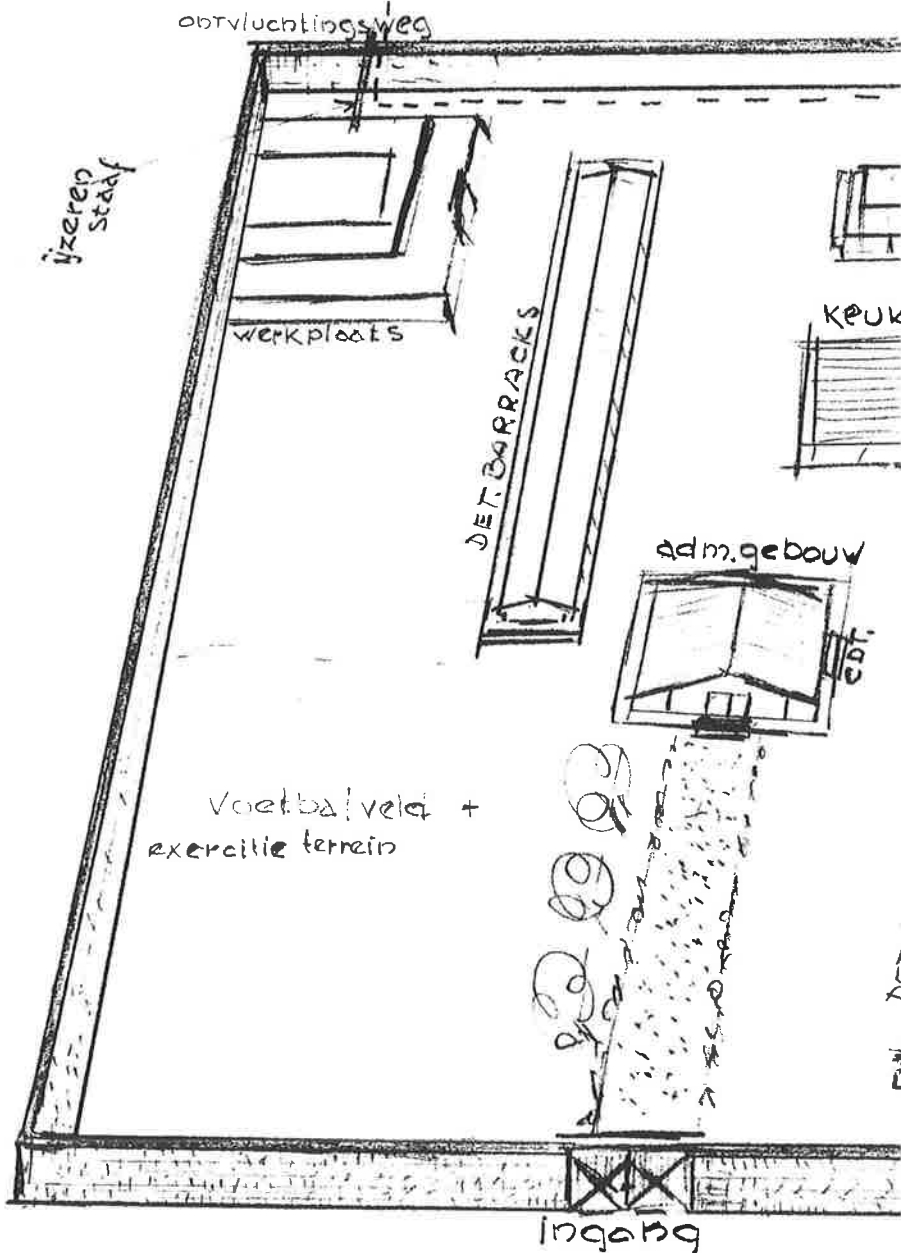
Enkele weken voor de capitulatie van Duitsland deed De Lyon een voorstel aan Kelder. 'Aanvankelijk had ik de grootste moeite om een beslissing te nemen,' zei Kelder. 'Eric was altijd al een waaghals geweest, terwijl ik meer behoudend en bedachtzaam was. De hele zaak had ook mij verbitterd, waardoor ik vaak verviel in sombere en depressieve buien. Burck en De Lyon ondervonden hetzelfde, maar zij waren soms door het dolle heen en dan was er geen land met hen te bezeilen. Toen Eric op een zekere dag mij voorstelde de benen te nemen, week ik dan ook bijna automatisch terug. Wat moesten wij in Godsnaam in dit onmetelijke land doen? Hoe kwamen we aan geld en papieren?

De Lyon wuifde al mijn sombere voorspellingen weg. Voor hem vormde geld blijkbaar geen probleem en verder had hij de ontsnapping tot in de puntjes voorbereid. In onze workshop had hij diverse snuisterijen zoals kettinkjes geproduceerd en die voor rupee's verkocht aan bewakers. Datzelfde had hij gedaan met een paar persoonlijke eigendommen. Ik was een stille getuige toen hij zijn plan uitvoerde om sleutels van onze cellen te krijgen. Op een ochtend waren we in de workshop aan de gang met onze karweitjes onder toezicht van een bewaker. De man had aan zijn broekriem de ons bekende sleutelbos hangen. De Lyon verschool wat brooddeeg in de palm van zijn hand en liep op de bewaker af. Hij knoopte een gesprek aan, en zonder dat de bewaker iets in de gaten had, drukte Eric het brooddeeg tegen de celsleutels. Zo wist hij een paar afdrucken te bemachtigen, waarmee hij onze celsleutels namaakte met gereedschap uit de *workshop*.

Met mijn exemplaar moest ik 's nachts de proef op de som nemen. Ik stak mijn hand door de tralies en probeerde de sleutel op het slot aan de buitenkant van de deur. Hij paste perfect.

De tweede fase van onze vlucht betrof de afstand tussen de workshop en de bovenzijde van de muur rondom het complex. Die muur was ter hoogte van de werkplaats maar twee meter tachtig hoog. Ook hier had Eric een oplossing voor gevonden: een ijzeren stang, die hij zelf testte

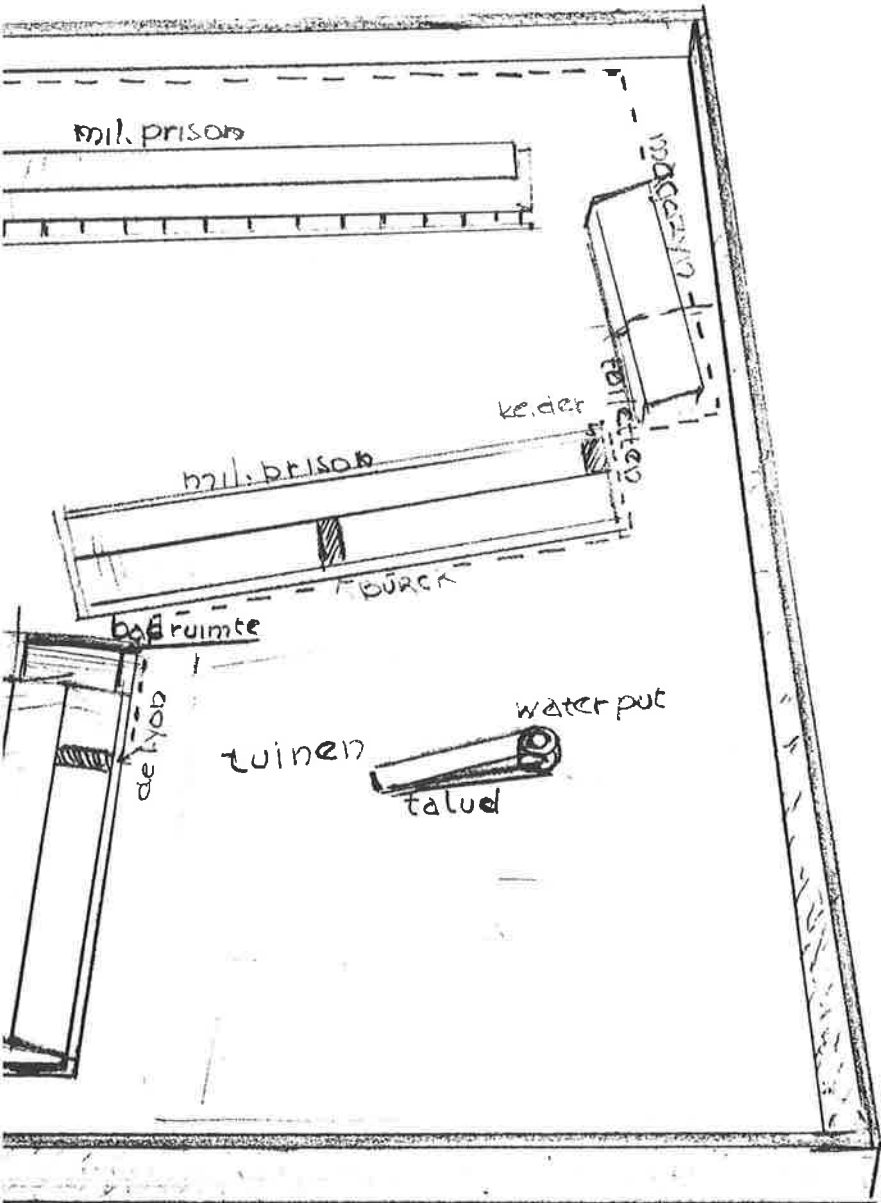
MIL. PRISON AND DETENTION BARRACKS

Plattegrond van de gevangenis in Lucknow, getekend door Kelder in 1986.

KNOW

gestippelde lijn is vluchtroute

toen ik een van de sergeants met een smoesje naar diens kantoor lokte. Waarschijnlijk gelijk met de sleutels had Eric ook een gevaarlijk ogend mes van 35 cm vervaardigd. Hij vroeg of ik er ook één wilde hebben. Vervolgens liet hij me een primitief kaartje zien, waarop in grove lijnen onze vlucht was vastgelegd. Het kaartje leek afkomstig van een toeristenbureau, maar Eric liet in het midden waar hij het vandaan had getoverd.

Eric wilde door Brits-Indië naar Kaboel, de hoofdstad van Afghanistan. Onderweg zouden we de Khyber-pas moeten passeren, maar dat zat wel goed, zei hij: "Die bergbewoners daar knokken al eeuwen lang tegen de Engelsen en hebben dus volstrekt geen tijd om zich met ons te bemoeien." Hij zag het volstrekt niet somber in.

We spraken af dat we ons zouden vermommen als Brits-Indiërs, naar gelang de hulpmiddelen dat toelieten. Wat dat betrof, had Eric alles mee: een door de zon gebruind gelaat en een baardje. Voorzien van een soort tulband en een om zijn middel gewikkelde lap stof die tot aan zijn voeten reikte, zag hij eruit als een rasechte Sikh. Ik moest me behelpen door een mengsel van houtskool en wat natte as op mijn gezicht te smeren. De groezelige gevangenskleding van kaki moest mij een pover aanzien verschaffen, maar ik was bang dat mijn lengte en Europese gelaats-trekken mij zouden verraden.

Om een reden die ik me niet meer kan herinneren, hadden wij Burck buiten onze plannen gehouden. Evenals de rest van de gevangenen zal hij het bericht van onze vlucht wel later vernomen hebben.

Negen uur 's avonds was de laatste controle, waarna de wacht werd overgenomen. Drie minuten nadat de bewaker de cellen had gecontroleerd en zich had teruggetrokken in het kantoortje, ontwaarde ik de magere gestalte van Eric voor mijn deur, een sluipende schaduw in het halfduister. Ik ontsloot mijn cel en gebukt liepen we de barak uit. In de workshop werd de stang op de muur geplaatst. De aalvlugge Eric zat er in een wip bovenop, maar ik had aanzienlijk meer moeite met de beklimming. Tot overmaat van ramp, viel tijdens dit acrobatische hoogstandje mijn mes uit mijn shirt. Na Eric was het mijn beurt om te springen. Ik aarzelde, dacht in een flits aan de diepte van bijna drie meter en sprong met de wanhopige moed van een man die alle schepen achter zich had verbrand.

Tot mijn verbazing en dankzij een halve koprol kwam ik redelijk goed op de grond terecht. Even daarna hoorde ik een paar meter verderop Eric schreeuwen: "Harry, wegwezen! Het stikt hier van de Brits-Indiërs!"

Het bleek dat Eric midden tussen deze lieden was neergekomen, waardoor zij in paniek waren geraakt en hun schrik afreageerden in wilde kreten. Eric wist niet waar ik zat en ik had geen flauw benul waar hij

zich bevond, maar intussen waren we beiden doodsbenauwd dat de bewakers door al het lawaai alarm zouden slaan. Ik kwam overeind en rende weg, zonder te weten waarheen.

Bij het strompelen in het donker had ik mijn voet bezeerd, en kwam minder snel vooruit. Ik klom moeizaam uit een kuil waar ik eerder in was gevallen, en had me net overeind gewerkt, toen in het schemerduister een gestalte voor me opdoemde. Op het moment dat ik deze Hindoestaan met zijn verwilderde baard en scheef gezakte hoofddoek een geweldige klap wilde geven, herkende ik Erics bekende gelaatstrekken. De hele buurt leek vergeven van de Hindoestani. We hielden er rekening mee dat de Britten een prijs hadden uitgelooft voor elke ontsnapte gevangene die aangebracht zou worden. Tastend en struikelend vervolgden we onze weg en kwamen na een honderd meter bij de dofglanzende rails van een spoorlijn. Maar er reed geen trein, en dus stonden we weer voor een dilemma: welke richting op? Naar Lucknow of de tegengestelde kant? Op goed geluk besloten we maar voorlopig de stad aan te houden. Tot dusver had de bevolking weinig belangstelling voor ons getoond en dat was maar goed ook, want de gedachte aan een militaire achtervolging liet ons niet los.

Zelfs in de avonduren heerste er in de straten van Lucknow nog een tamelijk druk verkeer. We deden alsof we inwoners waren en dreven met de mensenstroom mee. Ineens zag ik een gebouw dat veel weg had van een eetgelegenheid. De op de eerste verdieping gelegen ingang kon bereikt worden via een trap aan de voorzijde. Ik stootte Eric aan stelde hem voor dat ik even naar binnen zou kijken.

Ik sukkelde naar boven, maar op het einde van de trap werd mij de doorgang versperd door een reus van een Sikh. Hij had een groot geweer in aanslag en draaide dat langzaam naar mij toe. Ik voelde mijn nekharen prikkelen en stamelde: "Sorry old chap, but we had a party. Too much booze, you know. Now we are a little drunk. Nothing to worry about. Bye bye now."

De Sikh veroerde geen vin en bleef me star aankijken, de loop van zijn geweer nog steeds gericht op mijn navel. Ik wist niet hoe gauw ik beneden moest komen. Eric had mijn explicatie aangehoord en reageerde dienovereenkomstig. Met de armen over elkaars schouders geslagen, liepen we joelend en zingend verder. Ik had het gevoel alsof we door het oog van de naald waren gekropen.

Een verzamelpunt van bussen trok onze aandacht. Het zwakke schijnsel van een eenzame straatlamp gaf te weinig licht om de bestemmingen op de bordjes te lezen, zodat Eric gedwongen was de chauffeur van een dubbeldekker te benaderen. Hij vroeg de man waar de reis naar toe ging. De Lyon had in de gevangenis de taal een beetje bestudeerd en kon zich vrij aardig redden. De bus ging naar Cawntore, een plaats die later

de naam Kanpur zou krijgen. Nadat Eric de chauffeur een paar rupee's had gegeven, klommen we naar het bovendeck, waar het reeds vol zat met Hindoestani. We hoopten dat de bus zo vlug mogelijk zou vertrekken, maar plotseling verscheen er een patrouille Brits-Indische militairen die alle passagiers ging controleren. "Dit is het einde," dacht ik. Eén soldaat kwam de trap op, terwijl de rest van de manschappen met de chauffeur bleef praten. De militair liet echter alleen zijn hoofd zien, keek even vluchtig rond en stommelde weer naar beneden. Na een paar eindeloos durende seconden was de patrouille verdwenen en reed de bus weg. "Mijn hemel, wat gaat dat gemakkelijk," zei ik tegen Eric.

Na aankomst in Cawntore vonden we onderdak in een obscuur hotelletje, waar de overnachting werd betaald met Erics rupee's. De volgende ochtend bekeken we de stad, maar al gauw drong het tot ons door dat we er niets te zoeken hadden. We besloten naar New Delhi te gaan. Misschien dat er daar meer mogelijkheden bestonden om westwaarts te trekken. We bereikten onze bestemming met de trein, door gewoon op het station een kaartje te kopen, de volste wagon uit te zoeken en ons schuil te houden tussen de druk pratende inheemse reizigers.

In New Delhi was Erics geld op en werden we haveloze zwerfers zonder middelen van bestaan. Slapen gebeurde in de vrije natuur, maar we zagen totaal geen kans om aan eten te komen, hoewel het voedsel vaak voor het grijpen lag in open winkeltjes of in eethuisjes aan de kant van de weg. We verrekten van de honger, maar opvoeding en milieu weerhielden ons van diefstal.

Tijdens onze zwerftochten door de stad kwamen we tot de ontdekking dat Duitsland zich had overgegeven. De kranten, die we in de stalletjes konden lezen, brachten het bericht met grote koppen. We lazen het aandachtig. Ook herinner ik me dat wij op een dag stilstonden voor een persbureau, waar ze aan de voorkant de gruwelijke foto's van de Duitse concentratiekampen hadden opgehangen, zoals Dachau, Buchenwald en Bergen-Belsen. De stapels skelet-achtige lijken deden ons huiveren. Op een ochtend liet Eric zomaar weten dat hij er genoeg van had en niet meer verder wilde gaan. Hij kreeg steeds meer last van zijn in 1942 gebroken enkels die eigenlijk nooit geheel waren genezen. Door onze geforceerde wandelmarsen waren ze er niet beter op geworden; ik kon zien dat zijn pijn met de dag erger werd.

De wanhoop nabij, zag Eric nog één uitweg: hij zou een hem bekende verpleegster gaan opzoeken, de *nurse* die hem in 1942 in het hospitaal op Ceylon had verzorgd toen hij daar lag wegens diezelfde enkels. Eric meende te weten dat zij bij haar ouders woonde, even buiten New Delhi. We namen afscheid van elkaar. Ik ging alleen verder. Later vernam ik dat de vader van de *nurse*, een soort *governor* in Brits-Indië, Eric had

geadviseerd zich te melden in Lucknow, een advies dat hij tenslotte maar heeft opgevolgd. Duizelig van de honger dwaalde ik door de binnenstad van New Delhi, op zoek naar wat eetbaars. Op een gegeven moment viel mijn oog op een open legerplaats, waar Britse militairen in de gelegenheid werden gesteld een maaltijd te gebruiken. Ik liep naar binnen en deed alsof ik erbij hoorde. Er stonden lange tafels met van alles erop en iedereen kon toetasten. Ik schoof aan op een bank en zat broederlijk tussen de Engelse soldaten naar hartelust te eten, zonder dat wie dan ook argwaan kreeg. Toen ik weer op straat stond, had ik een volle maag.

Op Eric's landkaartje was nog steeds de route naar de Khyber-pas aangegeven. Het leek me verstandig om eerst naar Lahore in Pakistan te gaan. Eenmaal in Lahore, zou ik wel verder zien. Een voor mij aanvaardbaar doel lag in Peshawar, een stad vlak bij de Khyber-pas, de beruchte en zeer moeilijke grensovergang naar Afghanistan.

Op het station in New Delhi waren de goden me goed gezind: er stond een trein klaar voor Lahore. Ik stapte brutaalweg in een coupé en deed me voor als een uitgeputte Amerikaanse soldaat, terugkerend naar zijn basis van een wild feestje. Mocht er gedurende de reis controle komen, dan had ik mijn smoesje klaarliggen. Maar er kwam zelfs geen conducteur opdagen en toen de trein Lahore binnenreed, moest ik door een lachende Pakistaan worden wakker geschud.

Opnieuw een periode van dwalingen door een vreemde stad, de ene mistroostige dag na de andere. Ik voelde me moe en radeloos, gekweld door honger en dorst. De middaghitte werd ondragelijk, mijn weerstandsvermogen nam snel af. Ik kan me niet meer herinneren hoe ik deze tijd heb doorgebracht. Ik was een wrak geworden, een lopend geraamte dat geen schijn van kans had om ooit Peshawar te halen. Voor me lag het ruige berggebied van de Khyber-pas, waar intense kou en honger me zouden opwachten. Een laatste mogelijkheid zeurde door mijn versufte hersens: zuidwaarts naar Karachi, waar een schip mij naar Zuid-Afrika zou kunnen brengen.

Als een slaapwandelaar liep ik naar het station. Er stond een trein op het punt van vertrek, vol gepakt met Amerikaanse militairen. Aan een van hen vroeg ik de bestemming. "Karachi," zei de man. Ik geloofde hem onvoorwaardelijk en stapte in de wagon. Ik plofte neer bij de soldaten en verkondigde met enige trots dat ik een Engelsman was. Ze reageerden spontaan en gaven mij eten en drinken, in overvloed.

De uiterst gulle *yanks* waren gezellige praters en een van hen bood me een sigaret aan. Ik had een tijd niet gerookt en merkte dat ik licht in mijn hoofd werd. Geleidelijk voelde ik me vrolijker worden en nam ik deel aan de gesprekken. Voordat ik het besepte, rolde de trein Karachi binnen, waar ik node afscheid nam van mijn nieuwe vrienden.

In de buurt van de haven gekomen, werd ik geconfronteerd met een doorlopend hek, waarvan de toegangen scherp bewaakt werden door de "Bluecaps", de daarvoor aangewezen havenpolitie. Jaren na de oorlog vernam ik de reden van deze zware bewaking: op 14 april 1944 was in de haven van Bombay een munitiechip in de lucht gevlogen en bij de geweldige explosie waren ook drie schepen van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij verloren gegaan. Iedereen dacht onmiddellijk aan sabotage, maar een nader onderzoek had uitgewezen dat de oorzaak gezocht diende te worden in een reeks grove fouten en nalatigheden. Desondanks kwamen alle havens in Brits-Indië sindsdien onder verscherpte bewaking te staan.

Hier lag mijn laatste kans. Het werd nu of nooit. Op een wat eenzame plek en buiten gezichtsafstand van de wachtposten, klom ik over het hek, waarna ik zo nonchalant mogelijk maar met een bonzend hart naar de silhouetten van de verderop gelegen schepen begon te wandelen. Niemand spendeerde enige aandacht aan mij en na een minuut of tien arriveerde ik op een kade, waaraan diverse schepen lagen afgemeerd. Ik liep naar een oude vrachtboot die mijn belangstelling had getrokken. Bij de *gangway* bleef ik staan. Waarom weet ik niet. Had ik een vermoeden dat dit schip naar Kaapstad of Durban zou varen?

Ik maakte aanstalten de valreep te bestijgen, toen achter me een Jeep met gillende remmen tot stilstand kwam. Drie Bluecaps sprongen eruit, omringden me in een oogwenk en begonnen in een snel tempo vragen af te vuren.

In een laatste flinke opwelling probeerde ik me nog te redden door te zeggen dat ik lid van de bemanning was, waarop een Bluecap zei: "There is something strange and funny about you, dear fellow. So hop along with us. We are going to the office."

In het kantoor werd ik ondervraagd door de *captain* van de Bluecaps. Ik viel binnen een minuut door de mand, maar dat liet me volstrekt ijskoud, want op dat moment had ik er meer dan genoeg van.

Ze hielden me een dag of vijf in dat bureau vast. De behandeling was niet slecht. In die tijd werd ik bezocht door een Engelse monnik met wie ik een interessant gesprek voerde. Zijn laatste zinnen zal ik niet gauw vergeten: "U had naar ons toe moeten komen. In het klooster hadden ze U nooit te pakken kunnen krijgen." Wat een monnik op het bureau van de Bluecaps moest doen, weet ik nog steeds niet.

Onder bewaking van een Britse militair werd ik per trein teruggebracht naar Lucknow, waar De Lyon zich al eerder had gemeld. Dit was het trieste einde van een bij voorbaat gedoemde onderneming. Na de oorlog heb ik eens uitgerekend dat de door mij in totaal afgelegde afstand ongeveer 2.200 kilometer bedroeg.

Eric en ik kregen voor onze ontsnapping een lichte straf: drie dagen

cellulair. De oorlog in Europa was voorbij en bovendien hadden we met Britse autoriteiten te maken.’

In zijn apologie uit 1959 heeft Burck verklaard waarom hij nooit probeerde te ontsnappen:

‘Kon uit de militaire gevangenis in Lucknow ontsnappen met hulp van de kantooremployee Johnson die over sleutels kon beschikken. Omdat echter juist in die tijd mijn vrouw met kinderen nabij Colombo in een “quarantaine-camp” zaten en ik hun bestaan niet wilde verzwaren, heb ik verkozen te blijven waar ik was. Mijn geld heb ik van de Commandant met moeite losgekregen en naar mijn vrouw overgemaakt. In geval ik met Johnsons hulp gevlucht was, waren de vierhonderd gulden in de safe van de Commandant gebleven. Wat hij er mee gedaan zou hebben, weet ik niet.’

Volgens zijn zuster Pauline had Will Burck tijdens zijn gevangenschap in Lucknow een dagboek bijgehouden. Dat had hij haar verteld in Nederland, in de Strafgedangenis in Leeuwarden. Tijdens de overtocht met de Willem van der Zaan was hij dat dagboek kwijtgeraakt. Het is nooit meer teruggevonden.

Een krantebericht

Zes dagen na de capitulatie van Japan doorbrak het Australische dagblad *The Sun* de geheimhouding over de arrestatie van de drie Nederlandse vliegers in november 1942, die de Australische regering aan de pers had opgelegd. Het is mogelijk dat het gouvernement zelf de ban had opgeheven. Op 21 augustus 1945 verscheen de krant met een indrukwekkend artikel dat over vijf kolommen een hele pagina vulde. De kop luidde:

*‘Dramatic round-up of dangerous spies in Australia revealed
Dutch airmen executed; plot to aid Japs’*

Het artikel onthulde het complot van de drie Nederlandse vliegers op de volgende wijze:

‘Sydney, Monday – For the first time in Australia death sentences were ordered for treason, after the court martial in 1943, of three Dutch airmen who were stated to be implicated in a sensational plan to fly to Japanese territory and surrender to the enemy.

This was one of many dramatic incidents in a sensational round-up of suspected spies in Australia which can now be revealed.

The men were arrested while stationed at Canberra late in 1942, and were subsequently taken to Melbourne, where they spent a long time under police guard.

The arrest of the men, while causing a sensation in Canberra, was kept

secret elsewhere for security reasons. The story can now only be told for the first time along with other instances of the wide variety of secret service work carried out in Australia during the war years.

The three men concerned in the surrender plot had been considered loyal nationals until their plans were disclosed by another member of their unit.

It was alleged that they were using a wireless set in their plans to transmit messages to the enemy.

Their plans included a flight to an island north of Australia to surrender. They were almost on the point of taking off, it was disclosed today, when they were seized.

In Melbourne a court martial found them guilty and sentenced them to death and the executions were carried out in territory outside Australia. The presence of the men in Melbourne, after being taken from Canberra, was known in some circles, and it was generally believed that they were eventually taken away from the Victorian capital without having ever faced trial.³

De Nederlandse legerleiding in Melbourne haastte zich de redactie op de vingers te tikken. Reeds de volgende dag, op 22 augustus, werd de volgende correctie geplaatst:

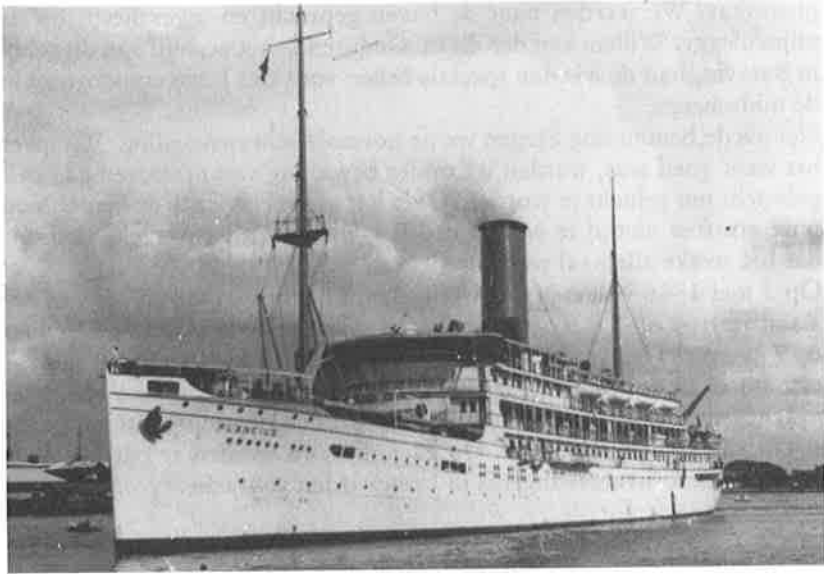
'Royal Netherlands Indies Army Headquarters yesterday denied that the Dutch airmen had been sentenced to death for an attempted escape to the Japanese by plane.

An official statement said the attempted escape of the airmen had nothing to do with disloyalty to the Allied cause. It was an emotional impulse, occasioned by their desire to return home, which led the men to attempt to escape.

The plot was discovered by officers of the Netherlands security service. The culprits were tried by a Netherlands court martial outside Australian territory and sentenced to terms of imprisonment from 20 years to life.⁴

Leeuwarden

'Op een dag,' herinnerde Harry Kelder zich, 'kwam commandant Whitaker ons vertellen dat we op transport zouden worden gesteld naar Holland. Kort daarna bracht een Britse bewaking ons met de trein naar Bombay. We mochten ongeboeid onze gang gaan en men liet zelfs toe dat wij op de perrons van de tussenstations een wandelingetje maakten. Die situatie veranderde bij het wisselen van de wacht. Op het perron in Bombay was de Koninklijke Marine in vol ornaat aanwezig, voorbereid op alle eventualiteiten. Een stuk of twaalf met geweren bewapende mariniers onder leiding van een nors kijkende luitenant, de hand op de

De Plancius, waar het proces tegen Burck, De Lyon en Kelder gevoerd werd.

De Leeuwarder strafgevangenis.

pistooltas. We werden naar de haven gebracht en ingescheept op de mijnenlegger Willem van der Zaan. Gedurende het verblijf van dit schip in Batavia, had de Marine speciale cellen voor ons laten construeren in de midscheeps.

Net als de bemanning kregen we de normale scheepsvoeding. Wanneer het weer goed was, werden we onder bewaking van matrozen aan dek gebracht om gelucht te worden. Over het algemeen vatte de bemanning onze straffen niet al te ernstig op. Een paar van hen verzekerden ons dat het straks allemaal wel zou meevallen.'

Op 5 mei 1946 verlieten de gevangenen Lucknow. De Willem van der Zaan vertrok op 8 mei van Bombay, deed onderweg Malta aan en voer op 7 juni de haven van Rotterdam binnen. Diezelfde dag werden ze door een auto van de Marine naar het Huis van Bewaring in Den Haag gebracht, waar ze in Kelders herinnering werden opgesloten in het gezelschap van zwarthandelaren. Op 21 juni 1946 werden ze per bus naar de Bijzondere Strafgedangenis in Leeuwarden gebracht.